

Урок літератури рідного краю

Тема. „Мій рідний край, моя земля...”

Любов до рідного краю, великої і малої батьківщини в творчості наших земляків.

Мета. Ознайомити учнів із творчістю земляків, розвивати інтерес до літератури рідного краю, удосконалювати навички виразного читання і зв'язного мовлення, вдосконалювати вміння сприймати текст на слух, аналізувати поетичні твори, висловлювати власні міркування щодо прочитаного, розвивати творчу уяву і мислення; виховувати любов до рідного краю, гордість за батьківську землю, прагнення примножувати її красу і багатства.

Обладнання. Карта Тернопільської області, портрети письменників, виставка книг, фотографії краєвидів села.

Епіграф до уроку:

Людина завжди повинна
пам'ятати, звідки вона
пішла в життя.
Людина не має права
бути безбатченком.
О. Довженко

ХІД УРОКУ.

I. Організаційний етап.

II. Мотиваційний етап.

1. Вступне слово.

Уроки літератури рідного краю незвичайні за своєю суттю, неповторні, чарівні. Вони відкривають нам сторінки творчості людей, які живуть чи жили поруч, стали відомими у світах, прославилися, а народилися близько, на нашому щедрому на таланти Тернопіллі.

2. Актуалізація знань про творчість письменників Тернопільщини.

Давайте пригадаємо, про кого ви дізналися на уроках літератури рідного краю, з творчістю яких письменників вже познайомилися.

(Учні пригадують імена, дають коротку характеристику творчості, прикріплюють на карті значки).

Роман Завадович народився у с.Славна Зборівського району. У 5 класі ми читали „Пригоди гномика Ромтомтомика”. За цікаві твори дітей він отримав почесний титул „князя дитячої літератури”.

З іменем **Григорія Радощівського** ми познайомилися після екскурсії до музею „Зборівська битва”. На карті з ним пов'язані дві адреси. Це село Радощівка у Шумському районі, де народився поет і яке дало йому літературний псевдонім. І наш рідний Зборів – місто творчості і великої праці хранителя музею козацької слави.

Роман Григорович Купчинський – співець січової слави, автор стрілецьких пісень, багато з яких стали народними. Він народився у с. Розгадові Зборівського району.

Богдан Сильвестрович Лепкий – автор історичних творів, віршів. Його ім'я тісно пов'язане з Гусятинщиною, Бережанщиною. У Бережанах є музей Богдана Лепкого, гімназія носить його ім'я.

Дуже коротким був життєвий шлях уродженця с. Струсова Тербовлянського району **Степана Будного**. Він присвятив прекрасні вірші Батьківщині, матері. Особливо вразили нас вірші, написані у лікарні.

Вже у 8 класі ми вивчали п'єсу **Левка Крупи** „Василько – князь Тербовельський”. У ній автор піднімає болючі для України проблеми єдності і братського миру. Народився Л. Крупа у с. Березовиця біля Тернополя.

3. Підготовка до сприймання матеріалу.

Звичайно, це тільки невелика когорта імен, які вже для нас знайомі, які викликають у нашій душі певні асоціації. Часопис „Літературний Тернопіль”, публікації „Літературного альманаху” у „Вільному житті” завжди можуть подарувати нам зустріч з новими іменами.

4. Оголошення теми і завдань уроку.

Така ж зустріч відбудеться у нас на уроці. Ми відкриємо для себе творчість талановитих людей – вихідців із нашого рідного села. Ми познайомимося з деякими їхніми творами. А тематику цих творів допоможе нам розкрити епіграф до уроку. (*Учень зачитує епіграф*).

Технологія „Мікрофон”.

Як ви думаєте, про що ці твори?

- про рідну землю;
- про її краєвиди;
- про те, що кожна людина має такий куточок землі – малу батьківщину;
- коли людина втрачає зв'язок з рідним краєм, вона ніби втрачає батьків.

Зверніть увагу на виставку. Автори цих книг – наші з вами земляки і про їх творчість ми будемо говорити. Це Володимир Миколайович Хом'як, Зіновій Васильович Довгань, Олексій Васильович Попадюк.

Інтерактивна вправа „Очікування”

Ви вже ознайомилися з темою уроку. На листочках запишіть, чого ви очікуєте від сьогоденного уроку. (*Учні записують*). Перед вами гілочки дерева. Вони поки що голі. Прикріпіть до них свої листочки, нехай справдяться ваші очікування.

III. Сприймання та засвоєння учнями навчального матеріалу.

Життєвий і творчий шлях поета Володимира Хом'яка постане перед вами як інтерв'ю, яке підготували ваші однокласники.

1. Рольова гра „Зустріч з поетом”

- Володимире Миколайовичу, розкажіть про сім'ю, у якій ви народилися, про свої дитячі роки.

- Я народився 18 лютого 1950 року в селі Кабарівці. Мої батьки – прості сільські трудівники, колгоспники. Сім'я наша була великою, дружною, працьовитою. Крім мене у ній зростало ще четверо дітей – двоє братів і дві сестри. Я наймолодший.

Дитинство було босоногим. У ті повоєнні роки я добре пізнав голод, бо були такі дні, коли в хаті не було хліба.

- Розкажіть про свої шкільні роки.

- Навчався я у Кабаровецькій восьмирічній школі. Мій класний керівник – Маланчук (Забитівська) Галина Михайлівна. Ми дуже любили її, уроки української мови і літератури, які вона проводила. Галина Михайлівна весь час була поміж нами, завжди старалася нас зацікавити чимось, була готовою прийти на допомогу.

Середню освіту здобував у Зборові.

- Чи були ви книголюбом у шкільні роки?

- У той час ніхто не знав комп'ютерів, навіть телевізори були великою рідкістю. Тому читання було одним з найулюбленіших занять, а книжка – постійним супутником.

Ще у шкільні роки я захопився творчістю Тараса Григоровича Шевченка, багато його творів знаю напам'ять, люблю їх декламувати.

Та й вже після закінчення школи я працював завідувачем бібліотеки у Кабарівцях.

- Розкажіть про свою трудову діяльність.

- Після школи я вступив до Львівського технікуму електрозв'язку, служив в армії. Починав працювати електромонтером, потім електромеханіком. Пізніше працював інженером Тернопільської телефонно-телеграфної станції. Заочно вчився в Одеському електротехнічному інституті зв'язку.

З 1978 року – на профспілковій роботі, зараз очолюю профспілкову організацію Тернопільського „Укртелекому”.

- Коли ви вперше почали складати вірші? Про що вони?

- Римував ще в школі. Тематика віршів різна – про родину, рідний край, про кохання. Вже пізніше спробував писати для маленьких читачів.

Вийшли з друку вже три збірки поезій.

У 2004 р. – „Сонцецвіт”.

У 2008 р. – „Дивограї серця” і „Трояндою любов цвіте”.

- Дякую за розмову, бажаю творчого натхнення і вдалих рим. Запрошуємо на зустріч до нас до школи.

„Мозкова атака”

Як ви гадаєте, які події у житті Володимира Миколайовича Хом'яка допомогли розкритися його поетичному таланту?

- (– Любов до книги, захоплення читанням;
- вплив поезії Т. Г. Шевченка;
- поет ще з дитинства мав чутливу натуру;
- працьовитість, бажання досягти більшого: підтвердженням цього є кар'єрний ріст.)

2. Читання і аналіз вибраних поезій.

Вірш „Моє село” (із збірки „Сонцецвіт”), написаний 18 лютого 2002р.

1). Виразне читання учнем поезії (напам'ять).

Моє село

Там, на Стрипі-річці

Мріє гора Синя,

Село Кабарівці –

Там моє коріння.

Там медові липи,

Там сади квітучі,

І шовкові трави,

І лани родючі.

На ставковім плесі

Срібна хвиля грає,

По долині Верховині

Бусол походжає.

Над ставком городи,

Серед них стежина,

Що веде додому,

Де цвіла калина.

Ясени скриплять там,

Як діди старезні,

Дивляться у небо –
У світи небесні.
Там батьки старенькі
Завжди виглядали:
І теплом, і хлібом
Мене зустрічали.
І була та днина,
Мов велике свято:
Усміхалась мама,
Молодився тато.
Пам'ятаю Стрипу,
В соснах гору Синю,
Село Кабарівці –
Там моє коріння!

2). Колективний аналіз вірша.

- Як поет називає рідне село? (То моє коріння).
- Які картини природи постають перед нами? (Ми бачимо Синю гору, пасовище біля ставу, яке кабарівчани називають Верховиною. Перед нами постає батьківська хата).
- З якими почуттями поет згадує своїх батьків? (З ніжністю: старенькі. Сина зустрічали теплом і хлібом. День приїзду додому – мов велике свято).
- Що для поета є символом рідної хати? (Стежина, що веде додому, калина, ясени, які дивляться в небо).
- Які епітети вживає автор? (Медові липи, шовкові трави, срібна хвиля).
- Чим цікава композиція вірша? Порівняйте першу і останню строфу. (У цих строфах є поетичні повтори, остання строфа – своєрідний висновок).

Поезія „**Неопалима купина**” (із збірки „Сонцецвіт”), написана 18 лютого 1991 р.

1). Читання поезії мовчки.

Неопалима купина

Люблю тебе,
Мій рідний краю,
Тебе в піснях
Своїх вітаю.
Любов моя –
Це є весна,
Неопалима купина.
Люблю я сонце
У зеніті,
Що зігриває
Все на світі.
Любов моя –
Моя душа,
Неопалима купина.
Люблю я вись –
Шатро небесне,
Де завтра день
Новий воскресне.
Нуртує розум мій,
Снага –
Неопалима купина.

Люблю лани,
Ліси і гори,
І бистрі ріки,
Птахів хори,
Люблю над все
Красу земну –
Неопалиму купину.
Люблю народ мій,
Україну,
І вічну мову
Солов'їну...
А сповідь ця –
Не дивина –
Неопалима купина.

2). Словникова мозаїка.

Неопалима купина – (бібл.) терновий кущ, який горить і дивом не згорає; назва ікони, яка рятує від пожеж.

Нуртує – вирує, крутиться вируючи.

- Яким художнім тропом стало це слово у вірші? (Метафора).

Снага – 1. Фізичні сили, енергія, внутрішні можливості. 2. Творчий запал, завзяття.

- У якому з значень вживається це слово у вірші? (У другому).

3). Читання поезії вголос.

4). Аналіз поезії.

- Зачитайте рядки, у яких поет створює свій образ неопалимої купини. (Любов – весна, любов – душа, снага, краса земна, сповідь про любов – не дивина).

- Рідний край для поета – це... (Продовжте визначення).

- його пісні;
- сонце, що зігріває все на світі;
- шатро небесне, де воскресає новий день;
- лани, ліси, гори, ріки;
- народ і його солов'їна мова.

Вірш „Де квітують сади” (із збірки „Дивограї серця”), написаний 16 квітня 2007р

Де квітують сади,
Де врунється зело,
Біля Стрипи-ріки
Моє рідне село.
Розляглося рушником,
Де підніжжя гори.
Над вечірнім ставком
Світять зорі згори.
І дитинство моє,
Що приходить у сні,
Кличе вперто сюди,
В Кабарівці мої.
Там, де Синя гора,
А на ній озерце,
Де красуня-верба
Миє своє лице.

А на захід стоїть
Параскева свята,
Над селом благодать,
Коли сонце сіда.
Срібні бані тоді
В променистім вінку,
Надсилають тобі
Її силу живу.
В круговерті століть
Гартувались роки,
Славу мого села
Принесли земляки.
І з козацьким запалом,
Й під стрілецьким ще стягом
У повстанські роки
Свою честь зберегли.
Не забуду тебе,
Мое рідне село,
Оберегом моїм —
Ти для мене давно.
Тут моя пуповина,
Тут і шлях мій проліг,
Тут чекає мене
Наш батьківський поріг.

Робота в групах.

Завдання:

I група: визначити тему, ідею поезії, її основну думку.

II група: проаналізувати художні тропи.

III група: визначити віршовий розмір і римування.

Учні діляться на 3 групи, визначають керівника і доповідача. Під час оголошення результатів роботи груп учні заповнюють паспорт поезії.

3. Робота в зошитах. Складання паспорта поезії.

Паспорт поезії.

1. Назва.
2. Дата написання.
3. Назва поетичної збірки.
4. Тема.
5. Ідея.
6. Основна думка.
7. Жанр.
8. Художні тропи: епітети, метафори, порівняння.
9. Віршовий розмір.
10. Римування.

Запис у зошитах має такий вигляд:

Паспорт поезії.

1. Назва: „Де квітують сади”.
2. Дата написання: 16 квітня 2007р.
3. Назва поетичної збірки: „Дивограї серця”.
4. Тема: моє рідне село.
5. Ідея: рідне село – найдорожче, що є у житті кожної людини, воно прив’язує людину до малої батьківщини, як пуповина дитину до матері.
6. Основна думка: історія рідного села, його краєвиди – це те, що служить для неї оберегом.
7. Жанр: медитативно- пейзажна лірика.
8. Художні тропи: епітети: срібні бані, променистий вінок, козацький запал, батьківський поріг; метафори: дитинство кличе, красуня- верба мис лице, бані надсилають живу силу; порівняння: розляглося рушником, ти є для мене оберегом.
9. Віршовий розмір: Де квітують сади,
Де врунеться зело,
Біля Стрипи-ріки
Моє рідне село.
Схема: UU – | UU – |
UU – | UU – |
UU – | UU – |
UU – | UU – | - двостопний анапест.

10. Римування: перехресне, строфа восьмирядкова,
Схема римування: абабвгвг.

4. Презентація творчості З. Довганя та О. Попадюка.

Двоє учнів отримали завдання: підготувати розповіді про творчість З. Довганя і О. Попадюка.

Зіновій Васильович Довгань

З.В. Довгань народився 1950 року в с. Кабарівці. Сім’я Довганів теж була багатодітною, в ній зростало п’ятеро дітей.

До школи хлопець пішов у Кабарівцях, але восьмий клас уже закінчував у Млинівцях, бо туди переїхала вся родина. Середню освіту отримав у Зборівській середній школі.

Зараз він проживає у Львові, працює економістом. Одружений, має дорослого сина.

Зіновій Довгань – активний член товариства „Тернопільщина”, яке вже багато років існує у Львові і яке заснували вихідці з Тернопілля.

Вірші почав писати ще у шкільні роки. У 2006 році видав невелику збірку, яка називається „Калинове гроно”.

Як кожна творча людина, в оточуючому поет бачить більше. Він помічає все, не може залишитися байдужим.

Його вірші про різне: про долю народу, про батьків, про ту землю, на якій він народився і виріс.

Мені дуже сподобалися вірші про наше рідне село. У них поет згадує і нашу маленьку Стрипу, і гору Синю, і урочище Дубки, де зросло не одне покоління малолітніх пастухів. У рідному селі, яке йому часто сниться, „щось змаліло, щось зросло”.

Вірш „Це той край, де народився” був написаний ще в 1975 році. *(Розказує напам’ять).*

Зараз З. Довгань збирає матеріал про наш рід – рід Довганів.

***

Це той край, де народився,
Та земля, де я сповився,
Де чув я пісню колискову,
Мову барвисту, шовкову.
Тут ставок тихий, стрімка ріка,
Синя гора – сторож села,
Стежок мережки, буйні луки,
Кохання раннє, перші розлуки.
І церква наша Кабарівська
Милує очі здалека й зблизька,
Дзвони дзвіниці в святкові дні,
В хвилини радості і в журбі.
О рідний краю під Синьою горою,
Я серцем завжди із тобою.
Ти знак Малої Батьківщини, –
Частина Великої України.

Олексій Васильович Попадюк

„Мої оповідання – це звіт з мого життя, ніби звіт колгоспного бухгалтера у кінці кварталу,“ – так оцінив автор вихід своєї першої книги „Літературна партизанка“. Вона побачила світ у 2006 році, коли її автору виповнилося 74 роки.

Повна назва книги – „Літературна партизанка западенця Олексія Попадюка“. До назви автор дописав: „З найкращими побажаннями моїм рідним Кабарівцям!“

Народився автор у 1933 році. Характер має „веселий, але впертий і непримиренний до ворогів Батьківщини“. Про свою освіту пише так: „Закінчив неповну початкову півосвіту у рідних Кабарівцях Зборівського повіту на Тернопіллі, а також здобув подвійну вищу освіту в школі ФЗО (фабрично-заводської освіти) і школу сержанта Червоної Армії“.

До книжки увійшли 9 оповідань. Майже у кожному з них є якась іронічна згадка про наше село. (Зачитує уривок з оповідання „Операція „Бузько““).

В оповіданні „Мозолястих рук ні кулі, ні багнети не беруть“ описує життя сільського коваля пана Теодозія, а імена його односельців ніби взяті з вуличних імен кабарівчан: Гільків, пан Думанський, Боруля.

5. „Фотовернісаж“.

Діти, ми сьогодні гортали сторінки книжок, створених нашими земляками. Вони різні. Це ліричні вірші і гумористичні сторінки „Літературної партизанки“. Їх об'єднує одна цікава риса. Я гадаю, що ви зрозуміли, яка саме.

(В них створений образ малої батьківщини).

Перед вами фотографії деяких куточків нашого села, його краєвидів. Подумайте, які слова ви би їм присвятили. Може, у когось сьогодні народиться перша рима про рідне село.

(Діти описують фотографії).

Рефлексія

Чи здійснилися ваші очікування? (Учні по черзі оголошують те, що записали на листках).

!V. Підведення підсумків уроку.

Метод „Незакінчене речення”

„Слухаючи ці поезії, я зрозумів...”

„Ці вірші для мене є близькими, тому що..”

„На уроці я дізнався...”

„Сьогоднішній урок мене збагатив...”

V. Домашнє завдання.

Скласти і записати твір-мініатюру „Мій образ рідної землі”.